

Kas yra „Sodros“ įmokų „lubos“?

„Sodros“ įmokų „lubos“ yra riba, kurią viršijus nėra mokamos „Sodros“ įmokos. Pavyzdžiui, jeigu taikomos įmokų „lubos“ sudaro 5000 litų, o darbuotojo atlyginimas – 7000 litų, tuomet „Sodros“ įmokos mokamos nuo 5000 litų, o nuo skirtumo tarp 5000 ir 7000 litų, t.y. 2000 litų, jos nėra mokamos.

Lietuvoje „Sodros“ įmokų „lubos“ jau galiojo du kartus:

- nuo 1995 m. sausio 1 d. iki spalio 16 d. galiojo „lubos“, kurios sudarė Statistikos departamento skelbiamo vidutinio darbo užmokesčio trigubo dydžio sumą;

- nuo 1999 m. sausio 1 d. galiojo trijų su puse Statistikos departamento skelbiamo užpraeito mėnesio Lietuvos Respublikos ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžio „lubos“, o nuo 2000 m. sausio 1 d. turėjo įsigalioti trijų vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžio „lubos“ (šiandien tai sudarytų atitinkamai apie 7800 ir 6700 litų). Tačiau šalyje prasidėjus ekonominei krizei, įmokų „lubos“ buvo panaikintos nuo 1999 m. lapkričio 1 d.

Kokie „Sodros“ įmokų lubų siūlymai šiuo metu svarstomi?

2013 m. pirmoje pusėje veikusi mokesčių reformos darbo grupė pasiūlė įvesti „Sodros“ įmokų „lubas“, kurios sudarytų 5 einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžius (7440 Lt). 2013 m. gegužės 31 d.

Darbo partijos (leiboristų) frakcijos nariai įregistravo siūlymą įteisinti 5000 Lt dydžio „Sodros“ įmokų „lubas“. Tačiau ne visi koalicijos partneriai pritaria siūlymui įvesti „lubas“: siūlymui prieštaraujantys Lietuvos socialdemokratų frakcijos nariai nuogaštuoja, kad „Sodros“ įmokų „lubų“ įvedimas atvertų net 0,9 milijardo litų skylę „Sodros“ ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžetuose.

Ar pagrįsti skaičiavimai, kad toks sprendimas atneštų kone milijardą litų nuostolių? Kokios realinės 5000 ar 7440 Lt dydžio „Sodros“ įmokų „lubų“ pasekmės viešiesiems finansams? Į šiuos klausimus ir bus atsakoma šiame leidinyje, tačiau pradėti derėtų nuo priežasčių, kodėl „Sodros“ įmokų „lubos“ yra reikalingos Lietuvai.

„Sodros“ įmokų „lubos“ dažniausiai vertinamos kaip mokesčių mažinimas turtingiesiems, tačiau visų pirma tai reikėtų traktuoti kaip ekonomikos stimuliavimo priemonę.

Naujų darbo vietų ir augančio vartojimo dėka, praradimai viešiesiems finansams gali sumenkėti nuo pusės milijardo iki 40 – 65 milijonų litų.

„Lubos“ padarytų „Sodros“ sistemą teisingesnę ir pirmą kartą sukurtų paskatą rodyti aukštus atlyginimus, o ne minimizuoti juos įvairiais legaliais būdais.

Kodėl „Sodros“ įmokų „lubos“ reikalingos Lietuvai? 5 priežastys

1. Teisingumas

Tai padarytų „Sodros“ sistemą teisingesnę, nes šiuo metu „lubos“ yra taikomos apskaičiuojant ir

mokant „Sodros“ išmokas (pavyzdžiui, pensijas), bet ne įmokas. Pensijoms galioja 5 einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžio lubos (7440 Lt) – šią ribą viršijantis darbuotojo atlyginimas neprideda nei vieno lito prie jam apskaičiuotos pensijos dydžio. Todėl esama tvarka sąlygoja didelio masto perskirstymą „Sodros“ viduje:

Atlyginimas „popieriuje“ (Lt)	5000	7440	10000	15000	20000	30000
Visos įmokos „Sodrai“ (Lt)	764400	812448	1092000	1638000	2184000	3276000
Visos išmokos iš „Sodros“ (Lt)	546000	315360	315360	315360	315360	315360
Grynasis saldo iš „Sodros“ (Lt)	238500	497088	776640	1322640	1868640	2960640
Išmokų ir įmokų santykis (proc.)	44%	39%	29%	19%	14%	10%

Lentelėje – Dr. R. Kuodžio skaičiavimai, pateikti mokesčių reformos darbo grupei. Skaičiavimai remiasi prielaida, kad darbuotojas mokės įmokas 35 metus, o pensiją gaus 15 metų. Skaičiavimams naudojama dabartinė senatvės pensijos dydžio skaičiavimo formulė.

Dažnai teigiama, kad „Sodros“ įmokų „lubų“ nebuvimas užtikrina solidarumą, tačiau net ir įvedus šias „lubas“, solidarumui (t.y. kitų pensijoms) tektų 54% ar net 61% darbuotojo sumokamų „Sodros“ įmokų (jei „lubos“ sudarytų atitinkamai 5000 ar 7440 litų), o darbuotojas susigrąžintų (t.y. jam būtų sumokėta pensijos) mažiau nei pusę (46% arba 39%) sumokėtų įmokų. Taigi, „Sodros“ įmokų „lubos“ užtikrintų teisingesnę „Sodros“ sistemą nepažeidžiant siekiamo solidarumo principo.

2. Daugiau aukštesnių atlyginimų

Tai skatintų aukštą pridėtinę vertę sukuriančių darbo vietų steigimą Lietuvoje. Esama tvarka nepagrįstai didina mokesčių naštą darbo pajamoms ir todėl atgraso nuo aukštą pridėtinę vertę

sukuriančių darbo vietų steigimo. Pavyzdžiui, tam, kad darbuotojui išmokėtų 7000 litų atlyginimą „į rankas“, darbdavys privalo sumokėti 5082 litus mokesčių, o 10000 litų „į rankas“ atlyginimui išmokėti visi mokesčiai sudaro net 7260 litų. „Sodros“ įmokų „lubos“ sumažintų mokėtinus mokesčius ir tokiu būdu atsirastų paskatos kurti daugiau tokių darbo vietų. Naujų darbo vietų kūrimas padidintų ir šalyje esantį vartojimą.

3. Investicijos

Tai padėtų pritraukti aukštą pridėtinę vertę sukuriančius naujus investuotojus, kadangi kurti brangiai apmokamas darbo vietas jiems būtų pigiau. Netaikydama „lubų“ „Sodros“ įmokoms, Lietuva mažina savo patrauklumą investuotojams lyginant su „lubas“ taikančiomis šalimis:

Šalis	„Sodros“ „lubų“ dydis	Šalis	„Sodros“ „lubų“ dydis
Lenkija	2,5 VDU/mėn.	Vokietija	5600 eurai/mėn.
Čekija	6 VDU/mėn.	Austrija	4320 eurai/mėn.
Slovėnija	2,4 VDU/mėn.	Ukraina	6000 litai/mėn.
Slovakija	3076 eurai/mėn.	Rusija	3450 litai/mėn.

4. Paskatos grįžti į Lietuvą

„Sodros“ įmokų „lubos“ skatintų iš Lietuvos „nutekėjusių protų“ sugrįžimą. Jungtinėje Karalystėje ar Jungtinėse Amerikos Valstijose įsikūrusiuose finansų centruose dirbančius lietuvius neretai nuo grįžimo į tėvynę atgrasina pernelyg didelis atlyginimų skirtumas. „Sodros“ įmokų „lubų“ įvedimas leistų šį atlyginimų skirtumą sumažinti ir pagerintų sąlygas išvykusių lietuvių grįžimui į Lietuvą. Žinoma, „Sodros“ lubų įvedimas atlyginimų skirtumo neišlygintų, tačiau šalyse ar miestuose su didesniais atlyginimais (pavyzdžiui, Londone), išlaidos pragyvenimui yra daug didesnės nei Lietuvoje (pavyzdžiui, būstas, paslaugos).

5. Pajamų legalizavimas

Tai mažintų paskatas minimizuoti mokesčius legaliais būdais (uždirbant dalį pajamų ne pagal darbo santykius, o pagal kitas legalias veiklos formas; uždirbant dalį pajamų kitoje šalyje). Įvedus „Sodros“ įmokų „lubas“, pirmąkart atsirastų paskata rodyti kuo aukštesnį atlyginimą, t.y. būtų atsisakoma nepiniginių atlygių ar kitų būdų, skirtų parodyti oficialų atlyginimą kuo mažesnį. Vietoje „lenktynių žemyn“ (t.y. kuomet stengiamasi, kad oficialus atlyginimas atrodytų kuo mažesnis), turėtume „lenktynes aukštin“ (t.y. būtų stengiamasi, kad oficialus atlyginimas būtų kuo aukštesnis).

Ar pagrįsti skaičiavimai dėl 0,9 milijardo litų dydžio „Sodros“ įmokų „lubų“ poveikio?

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skaičiavimais, įvedus 5000 litų dydžio „Sodros“ įmokų „lubas“ „Sodros“ biudžetas netektų 715,9 mln. Lt, o PSDF – 216,8 mln. Lt. Visų pirma reikia pastebėti, kad ir mokesčių reformos darbo grupė, ir Darbo partijos frakcijos nariai pasiūlė „lubas“ taikyti tik „Sodros“ įmokoms, tad PSDF biudžeto pajamos jokių netekimų nepatirtų¹. Taigi, galimi praradimai sumažėja nuo 0,9 iki 0,7 milijardo litų.

„Sodros“ duomenys apie apdraustųjų gyventojų draudžiamąsias pajamas atskleidžia, kad įvedus

5000 litų dydžio „Sodros“ įmokų „lubas“ pirminiai tiesioginiai „Sodros“ biudžeto praradimai sudarytų apie 725 milijonus litų.

Tačiau reikia turėti omenyje, kad ir darbdavio, ir darbuotojo mokamos „Sodros“ įmokos yra darbuotojo uždirbamo atlyginimo dalis, todėl įvedus „lubas“, darbo vietos kaina nepasikeistų, tad būtų didinamas atlyginimas „popieriuje“ (galimo darbdavių piktnaudžiavimo galima būtų išvengti numatius atitinkamas teises priemones). Tai reiškia, kad įvedus „lubas“ išaugtų ir GPM, ir PSD įmokų pajamos.

Tuo pat metu, padidėtų ir darbuotojo pajamos, liekančios po mokesčių. Kadangi dalis papildomų pajamų bus suvartojama, išaugs ir pajamos iš pridėtinės vertės mokesčio. Paprastumo dėlei, šioje analizėje daroma prielaida, kad suvartojama bus trys ketvirtadaliai papildomų pajamų.

Skaičiavimai rodo, kad įvedus 5000 litų „Sodros“ įmokų „lubas“, iškart gaunamos papildomos pajamos iš GPM, PSD ir PVM sudarytų 248 milijonus litų. Taigi, viešųjų finansų netekimai dėl „lubų“ įvedimo mažėja nuo 725 iki ~480 milijonų litų.

Tai yra statiniai skaičiavimai, kuriuose visiškai neatsižvelgiama į „Sodros“ įmokų „lubų“ teigiamą poveikį naujoms darbo vietoms ir dėl to augsiančioms biudžeto pajamoms. Tačiau jau vien statinių skaičiavimų pakanka tam, kad būtų prieita prie išvados, jog skaičiavimai dėl 0,9 milijardo litų neigiamo poveikio yra nepagrįsti. Kitoje analizės dalyje bus pristatyti dinaminiai skaičiavimai, leidžiantys nustatyti tikslesnį galimą „Sodros“ įmokų „lubų“ poveikį viešiesiems finansams.

Kokios realinės Sodros“ įmokų „lubų“ pasekmės viešiesiems finansams?

Žemiau bus pateikti skaičiavimai dviem atvejais – jeigu „Sodros“ įmokų „lubos“ sudarytų 5000 litų arba 7440 litų. „Sodros“ biudžeto netekimai atsirastų dėl to, kad įvedus „Sodros“ įmokų „lubas“, nuo šį dydį viršijančio atlyginimo nėra mokamos „Sodros“ įmokos.

Skaičiavimai remiasi šiomis prielaidomis:

Prielaida Nr. 1: įvedus „Sodros“ įmokų „lubas“, darbuotojo atlyginimas „popieriuje“ išauga

¹ Privalomojo sveikatos draudimo įmokų „lubos“ būtų reikalingos tam, kad PSD savo turiniu atitiktų draudimą, tačiau šiuo metu jos nėra svarstomos ir todėl šiame leidinyje nenagrinėjamos.

atitinkama suma, t.y. darbo vietos kaina lieka nepakitusi. Dėl to surenkama daugiau gyventojų pajamų mokesčio į nacionalinį biudžetą ir PSD įmokų į PSDF biudžetą. Be to, tris ketvirtadalius „į rankas“ išaugusio atlyginimo darbuotojas skirs vartojimui, dėl to bus surenkama daugiau pridėtinės vertės mokesčio (taip pat tikėtina, kad išaugtų ir akcizų pajamos, tačiau paprastumo dėlei tokie skaičiavimai nėra neatliekami).

Prielaida Nr. 2: „Sodros“ įmokų „lubų“ įvedimas paskatins geriausiai apmokamų darbo vietų sukūrimą. Analizuojami du variantai – atsiranda 5 proc. arba 15 proc. daugiausiai apmokamų naujų darbo vietų (kuriose atlyginimas viršija

„Sodros“ įmokų „lubų“ dydį). Dėl to surenkama daugiau gyventojų pajamų mokesčio pajamų į nacionalinį biudžetą, „Sodros“ ir PSD įmokų. Šie skaičiavimai remiasi naujausiais „Sodros“ duomenimis apie apdraustųjų skaičių ir jų draudžiamąsias pajamas. Be to, tris ketvirtadalius „į rankas“ uždirbamo atlyginimo darbuotojai skiria vartojimui, dėl to bus surenkama daugiau pridėtinės vertės mokesčio.

Galimos papildomos pajamos ir iš kitų mokesčių – akcizų, pelno mokesčio, nekilnojamojo turto mokesčio (atsiradus naujiems investuotojams), tačiau paprastumo dėlei galimas šių šaltinių poveikis nėra įvertinamas.

		5000 litų „Sodros“ įmokų „lubos“	7440 litų „Sodros“ įmokų „lubos“
Statiniai skaičiavimai	Tiesioginiai pajamų netekimai „Sodros“ biudžetui	- 725 mln. litų	- 410 mln. litų
	Papildomos mokesčių pajamos, padidinus darbuotojų atlyginimus „į rankas“ ir jiems skiriant tris ketvirtadalius padidinto atlyginimo vartojimui (GPM, PSD, PVM)	+ 248 mln. litų	+ 141 mln. litų
Dinaminiai skaičiavimai	Papildomos mokesčių pajamos, atsiradus 5 proc. daugiau geriausiai apmokamų darbo vietų (GPM, „Sodros“ įmokos, PSD, PVM)	+ 137 mln. litų (2 480 naujų darbo vietų)	+ 76 mln. litų (910 naujų darbo vietų)
	Papildomos mokesčių pajamos, atsiradus 15 proc. daugiau geriausiai apmokamų darbo vietų (GPM, „Sodros“ įmokos, PSD, PVM)	+ 412 mln. litų (7 440 naujų darbo vietų)	+ 228 mln. litų (2 740 naujų darbo vietų)
Bendras poveikis viešiesiems finansams		- 65 mln. litų / - 340 mln. litų	- 41 mln. litų / -193 mln. litų

Taigi, pirmo varianto – jei naujų geriausiai apmokamų darbo vietų skaičius išaugs 5 proc. – skaičiavimai rodo, kad neigiamas poveikis viešiesiems finansams sudarytų tarp 193 ir 340 mln. litų (priklausomai nuo „Sodros“ įmokų „lubų“ dydžio).

Labiau realistinio – jei naujų geriausiai apmokamų darbo vietų skaičius išaugs 15 proc. – varianto skaičiavimai rodo, kad neigiamas poveikis viešiesiems finansams būtų daug menkesnis ir sudarytų tarp 41 ir 65 mln. litų.

Išvados

„Sodros“ įmokų „lubos“ dažniausiai vertinamos kaip mokesčių mažinimas turtingiesiems, tačiau visų pirma tai reikėtų traktuoti kaip ekonomikos stimuliavimo priemonę. Įvedus „lubas“, atsirastų paskatos steigti daugiausia pridėtinės vertės sukuriančias darbo vietas, o tai padidintų šalies patrauklumą užsienio investuotojams. Naujų darbo vietų ir augančio vartojimo dėka, praradimai viešiesiems finansams gali sumenkėti nuo pusės milijardo iki vos 40 – 65 milijonų litų. Įvertinus naujų investuotojų mokamus pelno, nekilnojamojo turto ir kitus mokesčius, bendras efektas viešiesiems finansams gali būti teigiamas. Todėl „Sodros“ įmokų „lubos“ yra ne nuostolis biudžetui, bet ekonomiką stimuliuojanti priemonė, kuri apsimokės savaime. Svarbu ir tai, kad ji padarytų „Sodros“ sistemą teisingesne ir pirmą kartą sukurtą paskatą rodyti aukštus atlyginimus, o ne minimizuoti juos įvairiais legaliais būdais. Ilgainiui tai netgi padidintų „Sodros“ sistemos patrauklumą ir sustiprintų šalies viešuosius finansus.

